

# markiza se vratila u ponoć

filip mire

Evo, dakle, kako neko, pošto je već odavno iščezao iz naših pejzaža, koga smo smatrali zauvek otišlim, nestalim, mrtvim i pokopanim, koga smo bili zaboravili, izgleda da hoće da se vrati. Najavljuje svoj povratak. Plaši svojim povratkom. Pušta da kruži glas o svom povratku nad našim senkama i nad hiljadu naših zvonika. Uznemirava svojom ponovnom, neizbežnom pojavom jezike koji su ga odbacili, ritmove koji su umeli da ga se liše, sižee koji se od njega udaljili. Posle toliko godina odsustva. Na kraju tolikih pustolovina u vremenu koje je prošlo. Kroz poremećaje, preokrete događaja, njihov galop kroz istoriju. Hoću da govorim o *ličnosti*. Ličnosti romana. *Character*, kažu Englezi. Karakteri stečeni ili urođeni? Raspravljalo se o tome prekjude, reklo bi se da su protekla stolec. Nesagorivi partizani iščilelog romana devetnaestog (arhaični roman devetnaestog nije se podmladio čarolijom zato što je vreme prošlo i što smo se bavili drugim) naginju još uvek urođenosti, teškom, naivnom verovanju da je ličnost, izgleda, prirodna i koekstenzivna romanu, da se nje ne bi moglo lišiti, da je, izgleda, jamac njegove punoće, odgovorna za njegov razvoj. Čini se da prevrćem staru zemlju, crnicu sada jalovu, da vraćam na površinu predmet prevaziđene rasprave, prepirku iz mraka vremena? Istina je da je to pitanje sredeno u oblicima u kojima se postavljalo pre jedva deset godina. Ipak, ako se ima osetljivo uho, može se načuti muzika; tek nekoliko usamljenih nota prigušen, udaljen mrmor; da li je to čak mrmor, bruhanje, znak na nebu kao znamenje? Možda će ponovo nestati? Ili će se uvećati, a jasni, rasprsnuti? Ma šta da se desi, u svakom slučaju, želja je već приметna, vrlo laka, skoro nevidljiva, čuje se pre nego što se vidi. I sama njena isprekidanost sprečava da je zaista shvatimo ozbiljno, da izvučemo iz nje zaključke. Hoće li ostati u limbovima? Ima već neko vreme kako želim da o njoj govorim. Razume se, ne mislim na one romane koji nastavljaju, koji su uvek nastavljali i koji će, bez sumnje, uvek nastavljati, s osrednjem tvrdoglavošću stada na svojoj paši. Koji ništa nisu zaboravili, ništa shvatili, koji nisu prošli ta doba, patili na granicama jezika, nikad se nisu osmelili da pridu međama, spojnicama, potopima. Koji su imali ličnosti juče, i koji će ih imati takođe sutra, iste, svakako, isto groblje, iste predrasude o ličnostima u istim tehnikama predvaljivanja, istu nemogućnost spasenja, poetske autobiografije, dokumentovana, romansirana žaljenja, neoklasičnu filmsku jednostavnost ili barokni socijalistički realizam. Koji se vraćaju iz godine u godinu, do mučnine ovaploćujući neobavešteno neznanje, dok sanjare da daju na znanje kako su upućeni koliko i drugi ali da su mnogo manje uobraženi i da su našli pravu sredinu. Ne govorim, jasno, o njima. Budući da nisu videli da išta nestaje, ne bi, isto tako, znali da odmere nikoju mogućnost povratka a još manje da je tumače. Da proračunaju njene posledice. Govorim o sasvim drugoj oblasti u kojoj nesigurnost ne zadaje strah, ni teškoća da se misli umnožavajući nepoznanice, to jest odričući se sve vreme kažnjive jednostavnosti, njenih zagušljivih stereotipa, njenog valjka za nabijanje. Književnosti koja hoće da ubija. Koja ne prestaje da želi da sakati, da ne bi videla sopstvene ruke mrtve. Njenom sablasnom stanju, njenom paničnom stadiju. Njenoj težnji za zasnivanjem književne pijace zadovoljenih aveti. Dešava mi se s vremena na vreme da nazrem mogućnost ličnosti u priči, više ličnosti, priča... Senke silueta romana. Katkad mi se ukažu nagoveštaji, imena što se pale i gase, manije, sumnja ispod imena, u obliku, ljudsko telo jednako krhko kao i tela bića kraj kojih prolazim ili kao telo preko kojeg već nekoliko desetina godina osećam da padam. Jednako zadovoljna sobom, takođe. Jednako tašto uverena da imaju pravo na postojanje. Koja upravo traže jedinstvo, nezastarivo pravo na prisustvo, uverenje o dobrom zdravlju, potpunosti, samostalnosti. Mešto u književnoj istoriji, postolje u galeriji. Verovali smo da smo s tim gotovi. Odavno izdali poslednje dozvole za ukop. Svi znaju njene klasike, neću da ih ponavljam: uslova nemogućnosti ličnosti romana u završnoj krizi XX... Razloga njenog nestanka i smešnu stranu njenog održanja, ako je slučajno održana. Uostalom, hitam da kažem da ti razlozi nisu zastareli, da mi izgledaju još uvek jednako unosni protiv starih priča svake godine, prevaziđene romanekne kome. Ali možda samo protiv toga. Ako hoćemo da budemo na visini onog što, izgleda, da hoće da se desi, ne možemo više na tome ostati. Taj neobični znak vraćanja... Ta puzava najava povratka koji će možda da potrese jezik, premaši vrtoglavice jezika, da mu predloži druge pustolovine, da okonča sa zamrznutim dogmama

onog što je bila modernost pre nego što će da nazaduje u simp-tome... Mislim, dakle, da bi se danas moglo pokušati s nastavljaj-njem, na izmenjenim osnovama, rasprave sada skoro stoletne o lič-nosti romana. Uz pamćenje pomeranja, grdnih klizanja zemljišta i neverovatnih podrhtavanja. Ne obmanjujući se, takođe, preterano, ne shvatajući taj povratak kao zoru. Znajući da je kasno, i da je kraj sada tu, pravi kraj bez ponovnog počinjanja krcatog mnošt-vom ponovnih otpočinjanja, gomilom sporednih i više ili manje patetičnih uskrsnuća, proklinjanja cvilećih vraćanja, teskobnih po-ziva usred noći. Misleći, na primer, na one čudnovatosti u tajni onog što je govorio Sveštenik: »Sine čovečji, reci: Tako govori Go-spod Jahve zemlji Izraelskoj: Savršeno! Kraj dolazi na sve četiri strane zemlje. Sada je kraj za tebe«. »Kraj se primiće, kraj se pri-miće, budi se u tvom pravcu, evo ga kako dolazi. Na tebe je red, na tebe koji nastanjuješ ovu zemlju. Vreme dolazi, blizu je dan... »Van domažaja što je bilo; duboko! duboko! Ko će to otkriti?« Klo-neći se, prema tome, preteranog poštovanja za novo, za privid ob-nove. »Da ima nečeg novog o čemu kažu:« 'Gle, eto novog!', to je bilo samo u vekovima koji su nam prethodili... Sačuvavši se, dak-le, verovanja. Odmerivši, prema tome, ne preporod nego vraćanje, avet a ne uskrsnulog... Uostalom, možda verovanja nikad i nema, osim počev od zanesenjačkog brkanja koje se sastoji u tome da se gomile aveti smatraju za uskrsnule (dok postoji samo jedan uskrs-nuli, tvrd kao granit, a upravo u njega nam je stalo da ne ver-



ujemo)? Izabравši, isto tako, da se potraže razlozi iz kojih bi, još pre veoma kratkog vremena, taj predmet rasprave izgledao bio pot-puno zaludan. I u kojim bismo uslovima sada mogli da ponovo za-počnemo s postavljanjem sebi tog pitanja. Ne u bezopasnoj istorijs-koj književnoj perspektivi. S konkretnim posledicama koje odmah idu u suštinu potiskivanja društvenih, političkih reprodukcija. Pita-jući se, isto tako, zašto je stari mrtvi roman s ličnostima nastavio da postoji zajedno s romanom bez ličnosti? I zašto su romani bez lično-sti, sa svoje strane, tako brzo ostareli. Zašto sadašnja situacija zah-teva prekoračenje romana s ličnostima kao i romana bez ličnosti. Oslobođenje. I zašto se nastavlja s pisanjem romana kada se više uopšte ne zna zašto. Zašto pitanje saznanja zašto ne sprečava nikog da spava. Zašto je bilo romana, zašto ih još ima, i zašto ih, u stvari, već odavno više nema. Ličnost je bila bolesna, sada je već mnogo godina otkako je mrtva. Čak ni priče koje se svidaju kritici jer se drže na razini osrednjosti na kojoj ta vrsta upravo mučno pokušava da se pridigne, čak ni one više nemaju ličnosti, ne treba verovati ono što pričaju. Doista, možda je to razlog iz kojeg bi ličnost imala izgleda da se ponovo uključi u ne-nesvesnu fikciju. Najarhaičniji kritičari jedva da još govore o junacima u običnim mimotičkim romanima. Oni ih, izgleda, čak više ne vide, ili su, na kraju, počeli da se stide... Još uvek im je potrebno nekoliko *on, ja* ako je mo- guće, dva ili tri imena, nazivi mesta, ali se staraju da se dobro pret-

varaju da više nije važno to. Uostalom, ovo doba je doba brojeva, oni će na kraju da se reciklizuju u stilske vežbe na masama, gomilama i ruljama. . . Više se ne poistovećujemo s porodicama, dinastijama, karakteristikama; ne pričaju se više ambicije; niko se više ne nada da izigrava Voirona, bandu Karamazove, Ričarda II. Pogotovu ne bi trebalo da se veruje kako se ipak postalo skromnim. Doba je, naprotiv, u gurnjavi prema prednjem delu pozornice. Opšta ofanziva, transevi ere izjednačenja, svako će imati da kaže svoju reč i doći će da je vikne solo, radiće i rukama i nogama da pet minuta bude vedeta. Da bude Jedan u gomili jednih. Uostalom, možda se ovo, ta bezrazložnost pozorišne gužve, počinje dobro da vidi samo zbog toga što je ličnost romana, u naše vreme, postala malo pomalo bedna providna stvar. Kao da nam je toliko dugo bila potrebna samo zato da bi zaklonila potpunu ništavost svih, i kao da najzad smalaksava upravo u času kada svi odlučuju da se smelo, otvoreno za nekog smatraju. Smatraju sve više i više za nekog ko bi imao nešto da kaže. Ko bi imao da se bori da kaže, da zahteva puškarnicu. Ko bi konačno rekao. Ko bi smatrao da odnosi pobjedu uspevajući u tome, govoreći to. Da je najzad izašao iz anonimnosti. Da se oslobodio, na trenutak, sopsstvene ništavosti.

Valjalo bi ponovo videti povest, proceniti dubinu rasprsnuća i spojave. Najposle, otkad datiraju roman i ličnost koja ga prati? Zašto na pokušati da im se nađe moguć izvor u četiri ovandelske priče? Taj način da do kraja pratimo zaista jedinstveno lice. . . Božanski jedinstveno ovoga puta; jedinstveno po božanskom pravu. . . Nalik nikom među nama, nikoj duši, nikojem telu, nikoj kategoriji. Univerzalno jedinstveno u odnosu na izjednačeno univerzalnosti što automatski jesmo. Tamo je, možda, to i rođeno, u svežini i mladosti one četiri verzije pismenog praćenja iste tajanstvene pustolovine. No kod Balzaka ili Flobera, još manje kod gde de Lafajet. . . Veliki uzor bez kopije. Sa svojom Imitacijom. . . Svojim imenom, roditeljima, svojom zemljom. Čak i svojim zvanjem i prijateljima. Od rođenja do kraja što ga nameće kao početak kroz ono što oni smatraju njegovom smrću. Čudna radnja, u tim uslovima, jeste razvoj ramena. . . Čudno produženje halucinacija u rastućoj opsesiji ličnosti: kao da se pokušavalo prikriti, gomilanjem »ljudskih tipova«, neljudski tip početka. Biće da su romani večni izraz pošte protiv *Hrista*? Što bi objasnile da bismo, u trenutku kada se ta pošta ozbiljno ruši, mogli da počnemo za nju savnavati. I retrospektivno analizovati tu čudnu povest »religijskog osećanja« koja bi bila »povest« književnosti. . . A sada kraj romana? Pa on bi očigledno bio mnogo bliže nama, ali ipak i mnogo ranije od savremenih proglašenja kraja. Čini mi se da je oko 1900. sve već, više ili manje, okončano. Čitajte ponovo *Traumdeutung*, u optici romana devetnaestog, i možda ćete mi se pridružiti u mojoj pretpostavci. Priče o snovima, njihove analize, ponavljanje priča o snovima. Priča koje su postale snovi. Snovi koji su postali otkriviv oblik priča, od tada bez tajne. Zbirka primera priča. Njihovo razvrstavanje i njihovo tumačenje. Anegdote, imena, mesto, odskoci, subjekti, čak freska društva, lična imena, nasleđa, karta zapletenih interesa. Postupci, prepredanja iznenadni preokreti, lutke koje se kreću. Sve do zamora i dosade koje osećamo kada otvorimo *Traumdeutung*: isto kao danas kada otvorimo današnji roman. . . Dokaz da se, s ovim romanima o kojima je reč, više uopšte ne radi o književnosti, nego sasvim glupo o psihopatologiji. Od 1900., te je osvetljeno, ocrtno, odsad zaključeno. Počev, otprilike, od tog datuma, nećemo više moći da projektujemo predstavu, osim pod uslovom da poznamo taj banalni noćni ekran snova, *pored*. Odakle, između ostalih, stil mračni tunel, dno jame, gonjenje u noći, u velikim romanima što su usledili. Ili pretkapanje po izgubljenom vremenu. Istraživanje grobalja. Ili svestan uzlet, *Wake*. . . To što je Frojd bio raskrčio, možda i nije bilo samo značenje i dinamika noćne delatnosti subjekta, nego takode, u drugom polju, ništavost svake priče koja se zamračuje kako bi postigla da je se čita mesečarski. Izigravajući magarca da bi dobila mekinje ili, prostije, ne mogući da čini drukčije nego da izigrava magarca, iz nesposobnosti, iz nemogućnosti, pre svega, da uspe da se liši onog što je dosada bilo bez tajne. Silom održavajući, s teskobom, tajne fikcije da bi sakrila od sebe svoje ništavilo. U svakom slučaju posle tog datuma, ličnost uvek već analizovana, ima još samo senku reljefa. Status utvare dvojnika. Lutajuće duše, membrane, ektoplazme, vazduh ispunjen zamisljenimavetima koje tkaju svoju paučinu. Duplikat koji se samouđvaja, obnavljajući se, zatvoren krug. Program sinteze gonoma. Genčevka. Kopija kopije kopija. Prava čoveka unutar prava klona. Komemoracija izgubljenoga čoveka, istorijske uspostave, duhovni preporodi. Roman, takav, kakav će se nastaviti, biće još samo, bez ikakve nevinosti, zbir tvrdoglavih dvojnika. Od četiri ovandelske priče do odgonetki fikcije snova, istina o utviri takode je ono što je rečeno dva puta na isti način u različitim dobima. Frojd je pokazao svojim čitanjem snova do koje su mere ovi bili nečitljivi, gnjavatorski, obeshrabrujući što se tiče svojih nosilaca. A to se ipak nastavilo. S dosadnim ponavljanjem i prekidima, otporima, retkim vidovitostima. U suštini, kada je Breton, u svom prvom *Manifestu*, pošao Valerijevim stopama, bio je dvadeset četiri godine u zakašnjenju za iričitom smrtovnicom romana koji ništa

neće da znaju o sebi samima. Podsećam da je Breton čestitao Valeriju što je uvek odbijao da laska »najnižim ukusima« mišljenja, pišući romane. To je odlomak čuvene rečenice: markiza je izašla u pet. . . U stvari, ona, markiza, već je bila otišla, odavno nestala. Primer ipak nije bio bezazlen: markiza. . . izašla. . . u pet. . . Ta metafora markize, ako o njoj malo razmislimo, jeste nešto neobično. Najpre, jer je reč o ženi. Da li će ličnost uvek da bude žena, junak romana junakinja? Da li će poistovećenje biti isključivo žensko, kao i prenošenje u fikciju? Da li će obmana poistovećenja imati u tome svoje objašnjenje, želju da se načini dvopolna fuzija, da bi se oduprlo bezimenom? Tada bi sve moglo da se objasni. Mračni agresivni erotski zalet publike k ličnosti. Njeno učvršćenje za fikciju. Njen prezir, u isto vreme, i njen poklon pred zamišljenom majkom. . . Takode vrlo skromni estetski zahtevi. Činjenica da oni zaista nisu teški. Da se zadovoljavaju vrlo malim da bi poverovali da nalaze svoj privid zadovoljstva. Uostalom ta priča o markizi nešto je što muči, zabrinjava, već pola veka izaziva svakog da govori. A da se, koliko je meni znano, nije zapitao zašto, zapravo, ona baš iza-lazi. Ili je već izašla, izlazeći, bežeći? Napuštajući, upravo, mesto, uzmičići, nazadujući, iščekavajući, bolesna ženska sekvenca u času odustajanja od borbe. Postajući tačka bega, slike, predmet izgubljen uz hiljadu žaljenja, pol van igre, mnoštvo. S kim je markiza otišla da se nađe te večeri? Odgovoriće mi se da je to nevažno, naročito kada je reč o markizi. Što dokazuje između zagrada da Valeri nije govorio makar šta, jer, za sadržinu svog epitafa, bira baš ono što, od Revolucije, može sasvim prosto da se nazove *ranijim*. Opravdanje romana kao čiste nepromenljive suštine počivalo bi, dakle, u njegovom ženskom svojstvu, predmetu, kao slučajno večnom, svih transeva poistovećenja, svih seksualnih prelaznosti. Što se tiče njegove sadašnje neopravdanosti, ona bi trebalo da se nađe u njegovom položaju ranijega, osuđenog od povesti da nestane. . . Gde uz put primećujemo da Valeri, kao i Breton, potom većina onih koji, poslenjih, nisu više prestajali da traže nove puteve, da misle da je novo ono što uvek ima pravo, da su se svi oni, prema tome, odredili oko ubeđenja da postoji progres, dug hod, put za prelaženje. . . Njihova prošaputana ispovest, ono što danas od nje ostaje, možda se ona samo u tome sadrži, možda se ona samo u tome sažima. Bilo da su se zamrznuli u primljenoj ideji da je ličnost večna, ili da su se, naprotiv, bacili u njeno beskonačno sporenje. Verovanje je linearno, predrasuda verovanja sadrži se u verovanju u istoriju kao liniju. Bilo da želimo da se to izmeni ili ne, uvek proračunavamo. Na kraju završimo time što se pokorimo jer ne uspevamo da vidimo drugo do budućnost, čak i ako se govori suprotno, ne uspevamo da se oslonimo na drugo. Oni koji su izveli markizu u pet, kao i oni koji su pokušali da je spreče da ode, koji se još kače za ideju da ona, možda, nije izašla, završili su pred istim odmorštem. Dakle, više ne moramo da presećemo u ovoj raspravi, iz prostog razloga što je vreme, u univerzumu u koji sada ulazimo, zaista nešto sasvim različito od linije sa njenim pre i njenim posle. Moramo da zauzmemo stav u odnosu na kružno, simultano, nezapočeto i beskonačno, pošto svi dani sve počinju i svi dani sve okončavaju. Recikluzujući sve u svakom času. Ne dozvoljavajući više pravljenje zaliha za budućnost, perspektivu, predviđanja. Opskrbljenija. Sprečavajući zadržavanje, bilans. Uštede u energiji. Organizaciju proizvodnje, planiranje i upravu. Štednju, kasu za uzajamnu pomoć, sitne uštede, kumulativnu filozofiju vunene čarape. Malog štedišu koji predviđa, živiće štedljivo i škrtareći. Doba je inflacionističko, isto tako, i na razini zabrane pustolovina u jeziku. Pad vrednosti svakog novca, svakodneвно devalvacije. Onaj koji je više voleo vrapca u ruci i onaj koji je hteo goluba na grani. Očuvatelj sadašnjosti i očuvatelj budućnosti. Izlazimo iz svih tih starih figura koje misle da su nadodređene pravilnom mašinom procesom istorije napretkom društva. Pobornik budućnosti koji briše s mape romansirana ovaploćenja, kao i neuk očuvatelj pretvoren u mumiju u zajednici gerontokratskih romanopisaca. Svi znaci su se ugasili. . . prehtaj u kulisama? Tek senka, dodir haljine. . . Kasno je, gotovo ponoć. . . Da li se to vraća iščekzla?

Markiza je bila izašla. Otuda odsustvo, beline teksta, margine. Tišina, odlomci, mrvice, međučin. Prazna tačka koja se pita o svojoj nemosti, upitnik koji ispituje proizvodnju upitnika. Prelazim preko pojedinosti tog razdoblja, ono je sada daleko nazad. Ukazuje mi se sada kao posledica šoka verovanja u konačan nestanak markize. To verovanje bilo je vrlo preterano. Da li se moglo dugo živeti sam? Ne mogući ni s kim govoriti? Bez poistovećenja, ovaploćenja? Bez opštih mesta prepoznavanja, radoznalosti, lih, ti? Izmenjenih glasova, uzvika, boje njene bluze. Električnih, selektivnih oznaka, njena starost, ime, obim prsa. Njena boja kose filmske zvezde. Ondina, kraljica od Sabe, Meduzina, sirena autoputeva, Madona. . . Uostalom, da li su to jedini razlozi koji trenutno čine mogućim njen povratak? *Povratak*, u redu, ali ne makar koji. Povratak u potpunom, konkretnom smislu reči povratak. Najposle, šta je povratak? U kom obliku, u kojim uslovima, po koju cenu, u kojoj količini? Kakvo telo ima ona, markiza, posle tako dugog bekstva? Kuda je išla? Da li je ostarela? Šta je naučila za sve to vreme? Ako je mrtva, prosto naprosto mrtva, može da bude samo avet. Nužna pri-

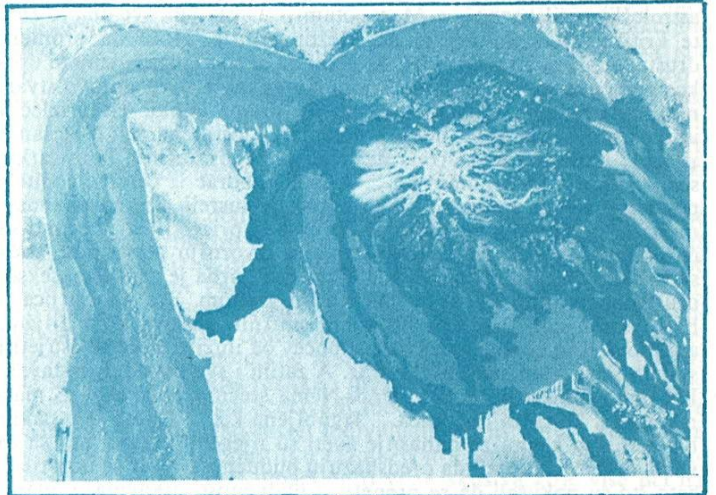
kaza, žena sablast, sada utvara. Zašto ne uzeti stvari otud? Postoje, kao što znamo, dve veličanstvene teorije vraćanja, u zorama XX veka. Niče, najpre, transmutacija, uzvišena formula potvrde, točak ponavljanja koji se okreće birajući, spas ponavljanjem. Iskupljenje, oslobođenje. Samo biće večnog vraćanja vesela je utvara u ruševinama, salbast koja peva na grobljima na način Zaratustre: »Ako sam ikad u trijumfu vladao nad grobovima mrtvih bogova, blagosiljajući ovaj svet, voleći ovaj svet...« Druga teorija je Frojd: decaveti, Akropolj, zamućenost pamćenja, grešnost nadživelog i, naravno, povratak potisnutog. Poslednje velike misli XIX veka kao činovi rođenja *utvare*. Počev od tada, utvara postaje sveta. Utvara jeste sveto. A pošto svi, pojedinačno, više ili manje teže da se smatraju svetima, svi automatski prelaze u stanje utvare. Sa svim kultovima utvara koji su potrebni. Da bi se uz put oslobodili onog ko upravo nikada nije bio, ko nikad neće biti utvara (Hrist, razume se, koji je uskrnuo, što nikako ne izlazi na iste... Mora biti da zbog toga, beležim to uz put, on i napušta svoj pokrov u perionicama čovečanstva)... Teorija povratka potisnutog bez sumnje je bila veoma važna za analitičke interese, ali sada bi rizikovala, kada bi se u njoj tapkalo, da posluži naročito tome da ne postavljamo sebi pitanje povratka utvare. Pitanje sasvim konkretno i u isto vreme opšte, koje se tiče opšteg i zajedničkog društvenih vrednosti, ali takođe posebno, koje raspravlja o pojedinačnim krizama, njihovim zastrašujućim klonućima, koje smatraju da u neizrazive. Utvara je ona koja izaziva teskobu, i ponavljanje utvare. Vraćamo se, ponovo nalazimo isto, utvrđujemo da se isto povrtilo, primećujemo, dakle, da smo ga bili izgubili, da je bilo mrtvo pošto se vratilo, da smo verovatno i sami mrtvi. Vidimo nešto što više ne postoji, u halucinaciji smo, i halucinacija se udvaja kada u sludenosti nastojimo da tvrdimo da smo još živi, iako je stvar svršena. Određujemo sopstvenu važnost, vidimo dvostruko, udvajamo se, ko vidi dvostruko, vidi svoju smrt... Ne treba se plašiti da kažemo da će svet komunikacija, njegove utvarne informacione mreže, sve više i više da izaziva frustracije, sve više i više, u svim, traumatizovan zahtev da se bude siguran u postojanje. Sve više i više traženje dokaza o postojanju čoveka... Međutim, stvarno je uvek bilo nešto utvarno. Da, ali to niko nije uviđao, pošto se brkalo stvarno i stvarnost. Brkane potpune namerno, da se izbegne sablast. Govorimo, dakle, o stvarnosti, društvenom doživljenom, nadama. Preduzimajući već najmanje dva veka da unište svog protivnika (nazvanog, na primer, metafizikom), da ga obezvrede, da ga kritikuju, da pokažu njegovu ništavost, misli o stvarnosti jednostavno su ukinule razliku koja je postojala između nestvarnosti i stvarnosti, metafizike i fizike. U toj sitnoj igri, stvarnosti je ona koja je konačno najviše izgubila, prebrisano i potcjenjena kakva se ponovo našla brisanjem svog neprijatelja, učinjena nepostojanom nepostojanošću svog protivnika. Ukidanje onog što ju je uravnotežavalo, razorilo je njenu ravnotežu i prikripilo joj vrtoglavicu. Na taj način, pošto ponovo sasvim sama treba da prihvati obe uloge, da li je postala utvara, da li je samom sobom zamenila iluziju koju je prikazivala. Tako, sve ono što je optuživala da su samo zaludni prividi, metafizičke himere, opsedajući religijski činovi, bolesne prinude, mističke neuroze, tako je sve to srušila na zemlju gde ona sada vlada

Nema više oseta, ukusa, mirisa, nema više, ako nam je draže, materije. Samo mešavina, zbrka, doba krize nevidljivog koje se namene u vidljivim oblicima. Dvojnica koji udvaja izvorno odsustvo. Jednolajčani bliznac lišen od mučeništva svog blizanca, spreman na divljačkije osvete da nadoknati to lišavanje. Eto zašto mi one što filozofija s mnogo zadovoljstva ispituje kao kraj metafizičkog doba, izgleda pre svega da je ulazak u opsedajuće doba utvara. Čak i podela subjekta, čuveni čuveni rasep, šiza, možda su samo pipajuće teme, da bi se dala neutralna tehnička imena onome što, čini mi se, nije ništa drugo do početak našeg novog života udvojenika. Još ćemo videti slika, primaćemo obaveštenja, sve više i više obaveštenja, sve više i više spotova u boji, ali sve to, na kraju krajeva, neće biti ništa drugo do udarci u zid, pucketanje nameštaja, saopštenja duhova-kucalaca. Uostalom, onaj ko ne bi počeo kao avet, ne bi imao nikakvog izgleda da čuje bilo šta u prenosima, satelitima, hercovim otkucanjima, fleševima, telematskim sintetičkim udarima. Smatrao bi to za poruke, novi oblik komunikacija. Smesta bi patio od preopterećenja. Bio bi u neizdiferenciranom, na dnu krize bez posredništva, sve nesrećniji i nesrećniji, bez nade da se spase. Da bih se vratio na sićušno pitanje koje pokušavam da analizujem, reći ću da li ličnost, ako uopšte treba da se vrati u roman, logički mogla da u njemu uzme oblik utvare koju valja proučiti kao takvu. Treba li zaista da se nje plašimo? Nije li, naprotiv, poželjnije da joj pomognemo da se ponovo smesti? Sve me to navodi da mislim da čuveni medicinski fenomen, osećaj amputiranih koje boli noga koja im nedostaje; oni osećaju da je još živa, da opterećuje ostatak njihova tela, trza ih, izbacuje iz ravnoteže, nikada nije toliko bila tu. Te zovu *nogom utvarom*...

Pa, što se tiče ličnosti, ista je stvar. Knjuževnost je njome *opsednuta*. Nastanjena ne znajući kime. Bolesna, grozničava, reumatična. Ali avet koju znamo kao avet, nije više sasvim ista avet. Ona više ne pravi smetnje tome da je pišu kao proziran ekran, tome da

je konkretno opisuju. Više je ne podnese u depresiji, rasulu nesvesnosti. Celo pitanje je u tome da se sazna da li imamo volju da ispitamo duboki smisao tog povratka. Tih mogućih ponovnih javljanja. Da ih iskažemo sa svim pojedinostima.

Markiza je izašla u pet, markiza se vratila u ponoć. Važan je ugao gledanja, ugao slušanja, tačka gledišta, mesto s kojeg ćemo je videti kako dolazi. Od gore, od dole, sa strane? Da li ćemo je smatrati za nekog ko postoji? Hoćemo li joj zapaziti oblik, organe, nejasnu celinu tela što se vraća? Njene velove, tkanine, njenu šminku, stvarnosne obrise njenih senki... Ma kakva da je, čovek ili žena. Da li ćemo je ostaviti subjektom kao što bi htela, Odetu, Kleopatru, Silviju, Emu, Oreliju? Ili ćemo postati subjekti u njoj? Valjalo bi biti pomalo egzorcist da bi se nadas kampovalo u ličnosti? Ostavljajući stare i moderne da nastave svoju ne vrednu prepirku. Potrebna bi bila spektralna analiza, spektrograf, X zruci. Kako *snimiti* avet? Kako sačiniti spektroskop? Naći boje onog što prolazi kroz zidove, što bi svakako htela da ima proziran izgled? Markiza se vratila u ponoć; već to je revolucija. Povratak ličnosti? Da, ali u njihovom utvarnom stanju... Otud polazeći, valja biti kadar da dokažemo da znamo, da smo upućeni. Pošto će o svima da se govori, ljudima, ženama, na njihovim utvarskim putovanjima, valja utemeljiti vrstu nauke. A pošto se ovde radi o markizi, nastavimo s njom. S markizom, sa ženskim rodnom, koji je učinjen ličnošću, u seksualnoj smo nevinosti. To dobro dolazi: seksualnost je proizvedena od prikaze, Lukrecije nije čekao nas da bi to otkrio: »Venera vara ljubavnike prividima«, itd. Prikaza je prirodna, prkaza se koristi prirodnošću, stvarajući veze puti, put na put, promašaje puti. Samo je prikaza uspeo čin; seksualni čin što nam ga zaveštava, u suštini je promašen čin. Prikaza se koristi Venerom... Ništa vas tako kao promašeni seksualni čin ne navodi da verujete u tajnu. Pošto je čovečanstvo sačinjeno od milijardi promašenih organa, po tome se može zamisliti količina, zaliha okultnog skupljana još od početka vekova... Upečatljiva nepobediva... Proma-



šaj seksualnog čina ima svoj uspehi pri uzrok u okultnom. Okultno je jednako prirodno kao i seksualna, ono sprečava prekid promašaja u isto vreme kada zbog njega teži, to je pozitivno, dobro namerno, toplo kočenje. Ženska ličnost dolazi od nemogućnosti da se zaustavi mašina za ponavljanja seksualnih neuspeha. Ona je posledica seksualnog ne-odnosa, velika nadoknada zastrana nepoznanicama neizrecivim. Avet se vraća da namami na patetiku naše priče. Da smeni socijalizujući afekt, kada vas ovaj ostavi suviše razočarano. Zato budućnost pripada okultnom; okultno je budućnost socijalizma. Ličnost markize koja se vraća mogla bi mnogo o tome da nas nauči kada bismo umeli da je približimo. Toliko je videla za vreme svoje smrti! Ličnost koja je postala utvara, dijalozi koji su postali dijalozi mrtvih, duhovi koji su završili kao duhovi-kucaoci, subjekti su se pretvorili u pomagače. Kako roman bolje osporiti dok ga pišemo? Preuzimajući veliki kraljevski književni oblik? Održavajući pustolovine, ali videne još od njihove drhtave lažnosti. Kroz opštu spiritističku seansu što je postala društvena scena. Ponovo izmišljajući slikanje društva, fresku, zašto da ne? Ali pokazujući je mučenu onim što je opseada i od čega zavisi a da to i ne zna. Prikaze prolaze kroz zidove, ali zidovi imaju manje čvrstine nego misao koja prolazi kroz prikaze. U dobu u koje ulazimo, ekto-plazma se može preokrenuti. Zidovi takođe, naime fenomeni, na to se svode. Možda se pitanje ličnosti tako snažno razbukalo pre nekoliko godina, samo zato da se izbegne spoznaja da problem više nije u tome, i da se pokuša da se svet održi kao postojeći. Problem već više nije bio u ličnosti, održanoj iz izbrisanoj. Radilo se o drugoj stvari, o drugom telu, o drugoj konzistenciji koje valja potražiti. O opsednutoj kući... O podrobnoj realizmu primenjenoj na svet kao opsednut. I o smešnoj strani opsednutosti, o čami utvara, o nepostojanju aveti.

Markiza je izašla u pet a vratila se u ponoć. Markiza je izašla u pet, ali to je bilo u jednom od njenih ranijih života. Valja umeti vratiti se u utvaru, naučiti da se bude govor koji govori u njenoj glavi. Šta ona misli, o čemu sanja? Drugačije rečeno, od koje su mešavine sačinjene današnje fantazme u glavi sadašnje aveti? Čar-nje i mandale, nagodbe o pomoći, napretku, jedni da bi se racionalizovali drugi, ali uvek strogo izmešano. Sve izlučeno u nesvesti. Šta misli ona, markiza-utvara, šta veruje, kraljica Aveti? Da je društvo represivno, da je svet bio nevin kada je izašao iz ruku Tvorca stvari, ali da se potom degenerisao prešavši u druge ruke. Da ima i drugih oblika života koji izmiču DNA i već – videnome ugljenika. Da je svakako mogla da bude Semiramida ili Izida, kao da bi, budući Semiramida, izbegla osudi da bude ona sama, to jest svako ko se smatra za nekoga određenog, s oslabljenjima, nijansama. Ona se plaši ponavljanja, ali kako ne može da ga vidi s lica, ne može, isto tako, da pogodi šta bi moglo od njega da se razlikuje. Zato se i vraća, zbog groze od već – videnoga, zato što je ona već – videni, zato što traži u politici stranku najviše metempsihotičku, da bi se uključila i borila. Ako je obdarena za usavršeno pesimističko postignuće, uzdiše što se ušlo u mračno doba, Kali Jugu, grozdno doba ili vuče doba, prema tradiciji koju je odabrala. Postavila je seni lame u ugao svog svetog pejzaža. Templar, ataner, pratilac Kruga po Francuskoj. Čuva potresan i neupadljiv kult za druida kojeg je prog-nalo rimsko carstvo, za potajnog ružekrstaša, vešticu koju je spali-la Crkva. Dospeće do Tibeta, hiljadu monaha, hiljadu kultova. Prostor je majka, vreme otac, intelektualci saboteri, bankari-milioni-neri sablazan. Jin i jang dugovečnost, kosmička seksualna harmo-nija, pirinač, rotkvice, šargarepa, žitarice. Akupunktura će vas izle-čiti, dovoljno je naći zvezdani plan. Evo je zodijačne sa znacima, kako obara prolećnu tačku koja nastoji da obori zodijski. Valja se, dakle, zapitati o razlozima njene upornosti. Zašto uistinu neće uz-mak i buđenje. Njena neumoljiva ostrvljenost da zanemari svako traganje, da se liši fenomena, pomeranja napred ravnodnevnica, pre-meštanja nebeskog severnog pola, što čini suludim kodifikovana astrološka predskazanja u Mezopotamiji. Uostalom, sve ona to zna, te kritike, ali stalo joj je do Mezopotamije. Hoće da promeni društvo, uprkos stvarnostima, da učini da se socijalizam izmeni uprkos nemogućem socijalizmu, onom što ga ovde zovu upravo stvarnim socijalizmom, čorsokakom odavde prema Istoku. Hteti izlečiti uprkos smrti, zabraniti, udesiti, prevariti. Uostalom, želi li se samo izlečiti? Ona pre svega traži da neguje, negovateljica, bolničarka, socijalistkinja mezopotamska. . . Astrolog, borac iz četvrti, voditelj poslednje četvrti meseca. . . Sigurno ste je susreli. Pre čoveka-maj-muna iz preповести, postojao je čovek-bog primpovesti, borimo se da ponovo nađemo to dostojanstvo, još izvorniju nesvesnost. Bića su ročište mračnih bezličnih sila, duhovna borba je započeta, sekso-društveno-okultno likovaće nad starim grehom. Sva današnjica u hercovskom dobu, nošena hiljadom smrtnih glasova kroz hiljadu anegdota. Kao konačna uzavrelost počev od iluzije da će se osujetiti sasvim konkretan seksualni poraz. A zatim i sve ostalo. I nastavak. Potisnuto nikada ne dolazi lično. Nema srećnih nalazaka, ni masnog teleta. Markiza rasipnica. . . Izgubljena kći. . . Dante je u paklu bio zamislio kaznu za današnje aveti (u njegovu vreme, bili su to vešci, oni koji su hteli da predskazuju budućnost, stvar se uopštila); zato što su pokušali da se prenesu u budućnost, predviđaju, plani-raj u progresu, koračaće napred, s glavom ponovo nasadenom na-zad. Zato što su se smatrali na vrhuncu, na pravcu koji vodi ka vrhuncu, što su pokušali da dokažu da je uzdizanje različito od ovoga savršeno nemoguće. Markiza se vratila u ponoć, u času društvenookultnog zločina, času velikog povesnog venčanja. Rat besni, i nagvažda. Suparnički monolozij ektoplazmi. Nazovimo to borbom plazmi. Planetarnom Svetkovinom Ruže. Svetkovinom Ruže-krsta, Utvare Ruže, eto: Roman o Utvari Ruže. . .

Ko je susreo nešto drugo osim toga kroz ono što se danas ka-zuje, suočava i veruje da govori? Druge susrete osim s utvarama s njihovim ličnim, prenosnim, samoupravnim okultnim? Okultno za svakoga, u složivom obliku, okultno kod kuće i u uredu, u petici-jama, strastima, kroz zahteve? *Perinde ac cadaver*. . . Imam utisak da sam susreo samo to, u ovom svetu koji nikad ne uspeva da bude drugo do to. Utvaru, i opet utvaru, susreti sami po sebi postoje samo zato da pokrenu utvaru. Onog, onu koje smo zaboravili, koji vas nisu zaboravili, koji bi toliko hteli da vas opsedaju. . . Onu koja se kači, ponovljenica, i one iste jednolične misli koje padaju na vas kao noć. . . Užas što se, sa svoje strane, vidite preobraženim njihovim povratkom, njihovom željom za povratkom, njihovim povratkom u zemlju utvara, smatrajući vas za svoju matičnu luku. Devedesetdevetpostotna kateleptička nemogućnost ljudskog roda da se odluči da zaista umre. Njihova horoskopska frigidnost. Njihova zodijska plodnost. Vradžbine horoskopa. Veliki pokretač romana koji dolazi: njihova tragika ponavljanja. Njihova komika *poštova-nosti*. . . Onaj ko bi uspeo da izvesti o velikom savremenom nesvesnom fenomenu, čudnom susretu, kroz tela, s okultnim, koje nikad ne uspeva da ide do kraja svoje zajedničarske društvene vokacije i socijalizma u šeskobi, koji nikad sasvim ne uspeva da govori o svom najdubljem okultnom, taj bi, verujem, imao otkriće o svetu

koje bi zasluživalo da bude saopšteno. Dvostruki kakvi su, time hoće da ih se individualizuje. Da ih se izdvoji, da im se daju imena. Ja, kao i ostali, očevidno. Kao da smo mogli to da zaslužimo. Uosta-lom, ako se u naše vreme okrećemo od književnosti, to znači da ona sve lošije i lošije obavlja ovaj posao. Zahteva se umetnost subjekta, umetnički teološki dokazi o postojanju subjekta koji veruje da živi, da je mnogo više nego polovina bića. Ponovna antropološka uteme-ljenja koja zahtevaju radi svoga dostojanstva. Da bi u njima našli savete, usmerili svoje stavove, vodili svoj izbor, ubuse, odnose, po-mogli im da ispuone svoju upotrebu vremena. . . Pre svega, neka im se kaže u isto vreme da će to uskoto da se sredi. Obećajte, dakle, doba Vedolije oprostite vam se mnoge stvari. *Age of Aquarius*, Amfora, mrmoreća voda amfora, slatkovodno doba za sutra, umir-ljiv datum, najzad, svi oproštaji otud dolaze. Inače, nikakvu milost ne treba čekati.

Ideja da je književnost u agoniji, da je njena povest zatvorena, završena, nije u osnovi nikada ni od koga ozbiljno bila osporena. Nikada mirno analizovana. Pokušalo se tome odupreti, sve do mi-metičke agonije. Prepustilo se tome, nadajući se u oslobođenje od traumatizma. Na svaki način, pomirilo se s prirodnom, logičnom dogmom. Sve je, dakle, dozvoljeno izuzev hladnog ispitivanja te dogme. No, doista postoji univerzum u kojem je književnost, posle brzog zalaska, prosto naprosto iščezla, ali to nikako nije naš, još nije i nije sasvim. Kraj se dogodio s druge strane, na sovjetskom delu. Ako su tamo nekog dokrajčili, među tolikim drugim istreblje-njima, to je upravo pisac, umetnik. Umetnik ili pisac na delu: pre-življuju od pre sedamdeset godina samo svrstani ili prošli umetnik, ili još onaj sadašnjice na mehaničkom raspolaganju vlastima, što je još najbolji način da se više nikada ne bude na delu. Čini mi se, dakle, krajnje zanimljivim, ali svakako ne i slučajnim, što je u naj-većem stepenu sovjetska dogma, pošto je našla pod ovim podnebl-jem svoje uslove ostvarenja, prešla u naš govor, i što je od tada mirno ponavljamo kao vrstu kobi. Sledstveno čemu je pisanje, iz-gledajući da čak i ne postavlja sebi to pitanje, odmah visoko poli-tički, to jest antisovjetski čin. Uostalom, postoji li išta antisocijali-stičkije od bavljenja u kojem se tvrdoglavo nalazi zadovoljstvo u tome da se računa na samog sebe?

Bez obezbeđenja, pomoći društvena pokrića, zaštite?

Zaboravljao sam da govorim o realizmu, to jest o narcističkom idealu odsustva, o ukidanju pripovedačkog subjekta. Realizam takav kakav se uglavnom podrazumeva, uvek je žrtveni, on uvek hoće društvo. Ne kaže li se: istinito da bude oči? Surovo, krvavo da se od toga zaurla? S te strane valja pretresti pitanje. U stvari, žrtva je bila roman pre nego što roman priča o žrtvama. Neumorni bun-tovnici, sezonski borci realističkog romana, oduvek i od njegovog pravilnog obnavljanja, automatski suviše ili manje u muzeifikova-nom političkom kruženju progressa. Jer roman što ga zahtevaju je-ste, konačno, samo ona antička mehanika kopirana po dijalektičkom modelu verovanja u prelaz kvantitativnog u kvalitativno. Uzima se zajednica i ilustruje se nekolikim imenima. To nije novi ili stari roman, onaj oduvek ili sutrašnji, to je odsada, u svom prin-cipu, zajedničarski roman. Jedna žena da se predstave sve žene, je-dan snošaj za sve snošaje. . . Kao da ono što nam je pred očima nije neprekidno prelaz kvantiteta u druge kvantitete. . . Eto, dakle, koja je tačno mašina sada u kvaru, zaustavljena, Avetna, polumrtva, u komi. Pod naletima neizdiferenciranog, zagušljive pare saobraćaja, uskipela s jedninjuća celina, kratki upojedinjujući zavrtaji. Sve to takođe da se prouči u romanu. . . Iskustvo prelazi povorkama, sus-reće, svakako, ličnosti. Odmerava ih u prolazu, uzduž, popreko, i kroz, meri njihova pomeranja i u isto vreme pomeranja pojma lič-nosti kroz meru pomeranja pojma romana. U povesti sadašnje krize, proces izjednačavanja, sreće i nesreće subjekta, padove Kuće Čovečanstva. . . Tip *usamljenog šetača* silueta je devetnaestog koja prekriva veliku sekvencu povesti, od XVIII do XX; ali tip zaista moderan, metafora naših tajni, mogao bi da se nazove *opterećenim šetačem*. Videli bismo ga kako se batrga, nestaje i ponovo se pojav-ljuje u gužvi lebdećih predmeta. Subjekt koji proleće, iskošena svetla. Mogli bismo ga videti kako, kroz epizode, proračunava svoje šanse da nađe izlaz uprkos poništavajućim svetlima. Roman je tekst koji, kažu, nema garancije ozbiljnosti kao ogled, ali uspeli roman je tekst koji ismeva princip garancija ozbiljnosti, dok je neuspeli roman tekst koji još jednom potvrđuje važnost tih garancija. . . Iz svih ovih, i ostalih, razloga, Servantes je znao šta radi kada je svojoj ličnosti, Don Kihotu, dao drugo ime, vitez Tužnoga lika, čin krštenja s tri veka prednosti nad ličnosti romana kao entropi-pičnog, tužnog lika u romanesknoj komici. Uostalom, postoji ta-kođe poglavlje u kojem vitez Tužnog lika sreće svog poštrenog dvojnika koji nosi ime izvučeno iz njegovog, vrstom razmnožava-nja deobom: Odrpanko rdavog izgleda. . . Avet se nikada ne vraća sama. Roman je nešto mnogo važnije da bi ga se ostavilo u rukama onih koji ne vide aveti. Koji ne vide roman o avetima jer ne veruju u aveti.